

IŠPLĖSTINIS KURSAS: interpretacija I

Pateikite eilėraščio interpretaciją. Kurkite rišlų tekstą. Vienas iš galimų interpretacijos aspektų – įtampa tarp viešumo ir anonimiškumo.

Ramunė Brundzaitė

Slėpynės

Šis miestas per mažas slėptis
čia vis tiek susitiksi visus tuos
kuriuos labiausiai norėtum – – –
kurių visai nenorėtum sutikti

Dažniausiai prekybos centruose
jų daug, jie dideli, anonimiški
bet kaip tik ten tenka slėptis už skalbimo miltelių
subtili nuoroda į sielos išskaistinimą

Sako, geriausiai slėptis matomiausioje vietoje
tai ir išsidėstau šalia sudaiktėjusių žodžių ir sužodėjusių žmonių
ten kur lengviausiai galite mane rasti
kur turiu vardą pavardę pažymėjimo numerį
šiokį tokį svorį dailių skaičiukų lentelėje
plastikinį kavos puodelį ir kelias cigaretes
kurias dalijamės su vienatvės broliais
siųsdami ratu lyg suktinę

Šis miestas per mažas slėptis
ir per didelis būti surastai

IŠPLĖSTINIS KURSAS: interpretacija II

Pateikite novelės ištraukos interpretaciją. Kurkite rišlų tekstą. Vienas iš galimų interpretacijos aspektų – didmiesčio vaizdavimas.

Jurgis Savickis

Velnio šeinė katarinka

(Ištrauka)

Paryžius.

Kelerius metus nebuves Paryžiuje, Eimutis, mažas *rentier*¹ ir ūkininkas, pats užsidega noru jaunėti, gyventi ir kalnus nuversti. Kaip turbūt ir kiekvienas iš provincijos į Paryžių patekęs žmogus.

Paryžius apytuštis, dar ne sezonas. Bet įspūdis toks galingas. Žmogus nori jį dar ir dar kartą pamatyti, kaip prietelių.

– Kiek čia žmonių! – nustemba žmona.

Trenksmas.

Ūžimas.

Turistų armija.

Kaitru.

Eimutis pasirenka sau mažesnę viešbutį.

Žmona, apsivilkusi juodais drabužiais, su įkaitusiais nuo Paryžiaus saulės ir dar daugiau nuo baimės ir įspūdžių skruostais, glaudžiasi prie savo vyro. Ji tokia mažutė ir bijo dingti parfumuotame vasaros pragare.

Pavakary Eimučiai nuėjo į *Champs Elysées*².

Lengvai apsivilkusios ponios.

Fiakrai³.

Bučkiai gatvėse, fiakruose. Po sunkia medžių ūksme. Ūkininkės siela nieko negalėjo suprasti, kas čia dedas.

Tamsi vasaros naktis. Sandoros aikštėje⁴ – įstabu. Aikštė nušviesta daugelio stilingų žibintų. Rodos, vieta prirengta vaidybai. Tuoj ims ir užplūs pulkai artistų ir šokikių baltomis skraistėmis ir suvaidins išalkusiai publikai linksmybių misteriją. Arba išeis rūstūs graikų vaidilos ir savo gestais ir ritmika įkūnys mums amžiną grožį. Tokie gražūs atrodė simetriškai aikštėje sustatyti žibintai, ir tokia jauki ir šviesi buvo pati aikštė.

Žmona žiūri į tuos stebuklus liūdnomis savo akimis ir pagaliau taria:

– Kiek čia daug pasilinksminimų!

– Daugiau negu pas mus...

Ji – dar.

– Nueikime pažiūrėti į Veneros Palocių⁵!

¹ Rentininkas, žemvaldys (pranc.).

² Eliziejaus laukai (pranc.) – centrinė Paryžiaus gatvė, prestižinė prekybos alėja.

³ Lengva keleivinė nuomojama karieta (pranc.).

⁴ Santarvės aikštė (pranc. Place de la Concorde) – didžiausia Paryžiaus aikštė.

⁵ Veneros rūmai (pranc. Palais du Vénus) – viešnamis.

Ji ištaria beveik kaip „nueikime į atlaidus“. Ji nori pasirodyti taip pat nesanti „tamsi“. Ji žiūri bailiai. Kaip kačiukė. Ji pati gerai nenusimano, ką ji taria. Tarytum ją bus kas pamokęs ar užhipnotizavęs.

Eimutis iš pradžių nesupranta. Tarytum jis iš tiesų yra pakviestas nueiti į gretimos parapijos atlaidus.

– Į Veneros Palocių! *Palais du Venus*... Kas tau sakė?

– Ponaitis dvare... – Ji buvo atvira. Ji būdavo visuomet atvira su juo.

Eimutis vėl nieko neklausia. Jis fatalistas. Jis supranta, kad taip reikia. *Palais du Venus*! Kaip juokinga. Kaip somnambulė⁶ veda jį ši moteris čionai, iki atvedė iki pat kažkokio „palociaus“.

– Ko tu taip nusigandai? Man sakė, kad Paryžiuje tat yra.

– Tylėk! – tarė jis rūsčiai savo žmonai. – Tu nori pamatyti tą Palocių – tu jį pamatysi.

(Jurgis Savickis, *Vasaros kaitros*: novelės, parengė Giedrius Viliūnas, Vilnius: Baltos lankos, 1997, p. 100–102)

⁶ Lunatikė.

IŠPLĖSTINIS KURSAS: probleminio klausimo svarstymas I

Remdamiesi eilėraščiu ir asmenine bei kultūrine patirtimi, pasvarstykite klausimu „Ar yra teisingo gyvenimo standartas?“

Wisława Szymborska

Yra tokių, kurie

Yra tokių, kurie gyvenimą atlieka gabiau.
Viskas juose ir aplink juos tvarkinga.
Viską išmano, į viską turi teisingą atsakymą.
Iš karto suvokia, kas ką, kas su kuo,
koku tikslu, koku būdu.

Antspauduoja tik vieninteles tiesas,
išmeta į smulkintuvus nereikalingus faktus,
o nežinomus asmenis
į iš anksto jiems priskirtus segtuvus.

Galvoja tiek, kiek verta,
nė akimirksnio ilgiau,
nes už to akimirksnio tyko abejonė.

O kai išleidžiami iš būties,
palieka savo postą
pro nurodytas duris.
Kartais jiems pavydžiu –
laimė, tai praeina.

(2011)

Iš lenkų kalbos vertė Algis Kalėda

(Wisława Szymborska, „Eilėraščiai“, *Metai*, 2014, Nr. 11: <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=5680>)

IŠPLĖSTINIS KURSAS: probleminio klausimo svarstymas II

Remdamiesi romano ištrauka ir asmenine bei kultūrine patirtimi, pasvarstykite klausimu „Kaip išlikti autentiškam vartotojiškame pasaulyje?“

Antanas Škėma

Balta drobulė

(Ištrauka)

Keltuvas kyla, keltuvas sminga. Švarūs, solidūs biznieriškai išsikvėpinę masonai (mezzanine⁷ stabteli ir ekspresas⁸) išeina. Keturi Čankaišeko⁹ karininkai su įraudusiais nuo kokteilių skruostikauliais, pabrėžtai malonūs ir vikrūs, palieka keltuvažiuvienuoliktajame. Susiglaudę stovi keturi lenkų dvasiškiai. Antanas Garšva išleidžia juos paskutiniame aukšte.

„Aštuonioliktas“, sako jis lenkiškai.

„O sūnau!“, maloniai nustemba vienas ir iškelia ranką, lyg laimindamas. Maloni senutė skaito poeziją. [...] Ji skaito poeziją po Antrojo pasaulinio karo. Ji nedirba, ji gyvena iš kapitalo, o man belieka būti rato dantimi keltuve. Mano veidas, mano ranka baltoje pirštinėje, mano povyza, mano išieškotas kalbėjimas – esu sąžiningas rato dantis.

Vieną kartą augalas pasistiebė, šaknys išsirovė iš žemės, marga plaštakė skrenda virš pievos. Vieną kartą – – – zauras išsižiojo, ir laksto plunksna gaidas berašant. Vieną kartą susiglaudė minkštakūniai, ir apie meilę dainuoja poetai. Vieną kartą laiko ratas pasisuko atgal, ir aš pavirtau į rato dantį. Ir aš nenustebsiu, jei mano ainiai pavirs asilais, pelargonijomis ir pagaliau akmenimis. Koks nemalonumas! Du akmenys gulės šalia ir nepajėgs plepėti. [...]

Norėčiau būti akmeniui, vandeniui, mėnuliui, žvaigžde. Su akimis ir aplinkos pajutimu. Tenoriu stebėti ir žinoti stebėjimą. Bet man sunku pavirsti mašinos sraigtu, nes tebeprisimenu Elenos kumščių dūžius į mano kambario duris. Aš neįleidau jos. Girdėjau, kaip ji šaukė mano vardą ir kūkčiojo, ir pyko, ir lėtais žingsniais stabtelėdama nulipo laiptais. Ir pro langą mačiau ją einančią gatve. Jos veidą, ji kelis kartus žvilgterėjo į viršų. Ir man sunku, nes tebenoriu rašyti. Elena padės man parašyti? Kraštutinis individualizmas? Senas, egoistinis savo artimo išnaudojimas? [...] Specialiai suorganizuoti kentėjimą ir medžiagą, kad laimėtum padorų eilėraščių?

Pasisamdyti tarną?

Jis eis paskui mane, išskleidęs skėtį virš mano galvos, ir aš galėsiu stebėti ir analizuoti lietų, kuris manęs nesušlapina. Bet aš noriu eiti vienas, neapdengta galva, ir te niekas man nepadedą. Up ir down, up ir down. Senos legendos nežūsta. Sizifo beprasmiškume glūdi tiesa. Kai Sifizas pargrius, kitas atsirems į akmenį.

(Antanas Škėma, „Balta drobulė“, *Rinktiniai raštai I*, parengė Algirdas Landsbergis, Vilnius: Vaga, 1994, p. 305–306)

⁷ Pastato tarpinis aukštas.

⁸ Greitasis liftas.

⁹ Kinijos politikas ir karinis lyderis.

BENDRASIS KURSAS: interpretacija I

Pateikite romano ištraukos interpretaciją. Kurkite rišlų tekstą. Vienas iš galimų interpretacijos aspektų – žmogaus ir gamtos ryšys.

Nukreipiamieji klausimai:

1. Kuo ypatinga ištraukos erdvė?
2. Kokiomis priemonėmis kuriamas peizažo ir veikėjo vidinio pasaulio ryšys?
3. Aptarkite kintantį Liudo Vasario požiūrį į gamtą.
4. Kokią reikšmę veikėjo gyvenime turi gamta?

Vincas Mykolaitis-Putinas

Altorių šešėly

(Ištrauka)

Savo tėviškės laukuose jis labai mėgo vieną kalnelį, kurį visi vadino Aušrakalniu ir kuris buvo aukščiausia visoj apylinkėj vieta, toli nuo bet kokios trobos ir bet kokio kelio ar tako. Ant šito kalnelio Liudas ir praleisdavo didesnę dienos dalį. Jis, kaip ir visi svajingo ir kontempliatyvaus būdo žmonės, mėgo plačius reginius, panoramas, kur žvilgsnys nekludomai skrenda viršum visų daiktų ligi tolimųjų melsvomis ūkanomis apsiūkusių horizontų. Tokia panorama prieš jį atsiskleisdavo nuo to kalnelio.

Iš pietų pusės, pro tėviškės trobas, anapus kaimo, buvo matyti miškas. Besitęsdamas į kairę ir pusračiu apsupdamas reginį iš užpakalio, jis vėl tolėjo ir tolėjo, kaskart vis labiau mėlynuodamas ir toli rytuose tapdamas siaura, tarp žemės ir dangaus ištiesta juosta. Persimesdamas į dešinę, jis vėl ėjo artyn, kol anapus kito kaimo, šiaurės pusėje, giliamė slėny virto nunykusių pušaičių ir laibų kreivų berželių giraitė, kur augdavo daug mėlynių ir veisdavosi gyvačių. Už giraitės, anapus, toli toli, buvo matyti vėl aukšti derlingi laukai, medžiais apaugę viensėdžiai ir tolimų bažnyčių bokštai.

Tos pusės vaizdas Liudui buvo įkrintęs į atmintį iš pat mažens. Giedromis rudenio dienomis, kai į rugienas aplink kalnelį piemuo išgindavo kaimenę, Liuduką visuomet traukdavo pas jį nubėgti ir užlipti į Aušrakalnį. Kalno viršūnė, niekad nei ariama, nei sėjama, buvo apaugusi keista sausa žole, kvepiančiais čiobreliais ir geltonomis kačpėdėlėmis. Dangum plaukdavo atskiri balti debesėliai, ir nuo kalnelio gražiai būdavo matyti, kaip tamsūs dideli šešėliai šliauždavo dirvomis, arimais, pievomis, kalvomis ir slėniais.

Bet Liudukas observuodavo vaizdą į dešinę, pro giraitę. Atsitikdavo, kad diktokas debesio gabalas juodu šešėliu nuklodavo visus laukus ligi pat giraitės, o anapus, už jos, kaip kokia pasaka viskas šviesdavo ir tviskėdavo saulės spinduliuose. Ir jis negalėdavo atitraukti akių nuo to saulėto tolumo vaizdo, atskirto giraitės, kurioj veisėsi gyvatės, buvo tamsu, baugu ir drėgna. Anas saulėtas vaizdas atrodė jam kaip ir kitas pasaulis. Jis ten matė kažin kokius baltus rūmus, kokių šioj pusėj nebuvo, medžius, kurie nebuvo panašūs nei į tėviškės gluosnius, nei į kaimynų beržus, ir bažnyčios bokštus, kurie, saulei leidžiantis, blizgėjo ir švietė.

Tą vaizdą ir dabar mėgo klierikas Vasaris, tačiau jo akys vis labiau krypdavo į vakarų pusę, kur tęsėsi plati lyguma ir nei joks miškas nei pakilumas netrukdė matyti tolimiausių horizonto vietų. Čia

jis žiūrėdavo, kaip leisdavosi saulė - raudona ir didelė - ir joj, lyg kokiam stebuklingam žiūrone, jis matydavo kažin kokius aukštus medžius, kurių kitu metu niekad nežiūrėdavo.

Ant šito tėviškės kalnelio, bežiūrėdamas į tuos tolimus diskus ir tylius saulėleidžius, Vasaris nejučiomis pratinosi matyti gamtą pro savo jausmą ir nuotaiką, o jis jautė ją baiminga, disciplinuojama ir marinama seminaristo širdim. Jis nejučiomis sau kūrėsi panoraminę gamtos schemą, kuri ilgą laiką buvo jam fonu pagrindinės nuotaikos variacijom reikšti.

Saulei nusileidus, aplink kalną žemose pievose, o kartais ir laukuose, nuo miško kairėj ligi giraitės dešinėj, pasklisdavo tiršti balzganai rūkai. Jei tai būdavo mėnesiena, jie atrodydavo kaip koks didžiulis ežeras, o tėviškės ir kaimynų trobos ir medžiai kaip kokios salos, paslaptingos ir nykios. Nyku darydavos ir klierikai Vasariui, vis dar nuo kalno bežiūrinčiam į baigiančius gesti vakarus, - ir jis rasotu takeliu grįždavo namo. [...]

Aušrakalnį klierikas Vasaris įprato lankyti kiekvieną dieną, kada tik būdavo namie. Tų atostogų metu čia telkėsi visas jo proto ir širdies gyvenimas.

(Vincas Mykolaitis-Putinas, *Raštai*, t. 4: *Altorių šešėly*, Vilnius: Vaga, 1992, p. 109–111)

BENDRASIS KURSAS: interpretacija II

Pateikite eilėraščio interpretaciją. Kurkite rišlų tekstą. Vienas iš galimų interpretacijos aspektų – eilėraštyje kuriamos vidurnakčio prasmės.

Nukreipiamieji klausimai:

1. Aptarkite eilėraščio vyksmo laiką.
2. Kokios mintys, dvejonės kankina lyrinį subjektą?
3. Kokias asociacijas kelia vidurnakčio metas?
4. Kokios meninės priemonės padeda kuriant lyrinio subjekto būseną?

Rimvydas Stankevičius

Nulis valandų nulis nulis minučių

Naktis ir nebūtis beveik sutampa,
Keliai į ateitį akligatviais pavirsta,
Tik dega skausmas kaip stalinė lempa,
Tik smilksta smilkinius suspaudę pirštai,

Pirmyn atgal minutės svirduliuoja
Sargybinio žingsniu už miegamojo durų,
Žvaigždynų žvirgždas girgžda po jų kojom,
Delčia manom akim į mano vidų žiūri,

Nurieda stoglangiais save užpūtęs vėjas,
Į dangų paskubom sugrįžt mėgina snaigės...
Jei šitai – skaistykla, kodėl nieks neskaistėja?
O jeigu pabaiga – kodėl ji nesibaigia?

(Rimvydas Stankevičius, „Eilėraščiai“, *Metai*, 2021, Nr. 2: <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=13960>)

BENDRASIS KURSAS: probleminio klausimo svarstymas I

Remdamiesi eilėraščiu ir asmenine bei kultūrine patirtimi, pasvarstykite klausimu „Ar žmogui svarbu būti pripažintam?“

Nukreipiamieji klausimai:

- 1) Kas yra pripažinimas?
- 2) Dėl ko labiausiai nerimauja Maironio eilėraščio subjektas?
- 3) Kaip eilėraštyje kuriama subjekto vidinė būseną?
- 4) Kas lemia žmonių šlovės troškimą?

Maironis

Išnyksiu kaip dūmas

Išnyksiu kaip dūmas, neblaškomas vėjo,
Ir niekas manęs neminės!
Tiek tūkstančių amžiais gyveno, kentėjo,
O kas jų bent vardą atspės?

Kaip bangos ant marių, kaip mintys žmogaus,
Taip mainos pasaulio darbai!
Kur Sardės? Atėnai? Ar Rymo garsaus
Kur vyrai ar jų veikalai?

O kas mano kančios? Ar tas įkvėpimas?
Tie dvasios sumirgę žaibai!..
Tik kraujas sujudęs, širdies tik plakimas,
Kuriems nebužilgo – kapai!

Užmirš mano giesmes! Poetai kiti
Ieškos įkvėpimo brangaus;
Ir jiems ta žvaigždė švies iš tolo skaisti,
Bet vėl kaip mane ji apgaus!

Ir kas ta garbė, giesmėmis apdainuota?
Šešėlis, kurs bėga greta!
Išnyko žmogus: ir svajota-sapnuota
Išblyško kaip ryto aušra!

BENDRASIS KURSAS: probleminio klausimo svarstymas II

Remdamiesi tekstu ir asmenine bei kultūrine patirtimi, pasvarstykite klausimu „Kas lemia žmogaus pasirinkimus?“

1. Kokie apsisprendimai svarbūs gyvenime?
2. Kokie teksto ištraukoje minimi pasirinkimai aktualūs daugeliui?
3. Kiek priimant sprendimus reikšmingi autoritetai, išorinės aplinkybės, vidinė būseną?
4. Ar visada žmogus gali rinktis?

Marius Katiliškis

Miškais ateina ruduo

(Ištrauka)

[Monika] dvidešimt vienerius baigusi ką tik buvo – seniai pribrendęs laikas kam nors geresniam. Ir tada, kai ji buvo pačiame laukimo įkaityje, mažiausiu nervu pasidavusi kilti ir šuoliu mestis pirmyn, atėjo paskyrimas. Į šią miškų sėdybą, į grietinės nugriebimo punktą, ką tik baigusią aukštesniąją pienininkystės mokyklą. [...]

Rinktis nebuvo iš ko. Laukti ji negalėjo. Tėvų žvilgsniai ją būtų išviję tą pat dieną iš namų. Jie jau manė sulaukę dienos, kai vaikai pradės remti senatvę. Rinktis jai nebuvo iš ko, ir stojant pienininkystės mokyklon. Nė ūkis, nė kaimas, nė kokia ekonomija jos netraukė, visa tai buvo svetima užaugusiai miestelyje, sunkiai besiverčiančio amatininko šeimoje. Svėrė tokie dalykai, kad motinos sesuo gyveno prie mokyklos ir pats tetą ji galėjo pigiai prasiiversti. Kad leistų baigti gimnaziją ir siekti aukščiau, ji tegalėjo svajoti taip pat sėkmingai kaip ir apie filmus ir teatrą. Užteko keturių klasių – lygiai tiek, kiek buvo jų progimnazijoje. Ji mokėsi gerai, buvo atleidžiama nuo mokesčio, buvo jau dailiai nuaugusi ir prastypusi mergaitė – kai susimanė ją leisti mokyti. Betrūko kelių mėnesių, kad būtų peraugusi pirmajai klasei.

Vargšai tėvai. Ką ji galėjo jiems nusiųsti? Nors ji ryžosi spaustis ir pasidaryti kaip sužiedėjęs nagas, bet algelė tokia kukli. Ne, ne taip jau mažai, įskaitant butą, kurą ir šviesą prie to. Pragyventi ji galėjo už niekus. Tik atsimenant, jog ji atvažiavo pusplikė, ir lagaminuose aprinti rūbeliai. O ateis ruduo ir žiema. Bet visi užmanymai dužo į šipulius, pažvelgus pro langą. Juoda miško siena ją buvo apjuosusi taip kietai, taip negailestingai suveržusi lyg lanku, kad širdis šalo ir bėgo šiurpas nugara. Neviltis ją gniaužė vietoje. Ji jautėsi įmesta gilion duobėn, apkalta mėšlinuose ratuose, už kelių varsnų smego po eglėmis, ir juomi per dieną praslinko turbūt ne daugiau kaip dešimt tokių pat vežimų. Iš savo aukšto kambarėlio ji galėjo nuklysti medžių viršūnėmis tiek toli, kiek leido mėlynėje susiliejęs akiratis. [...]

Ak ne. Ji verkė, įsikniaubus pagalvin, ir kandžiojo rankas. Kam rūbai ir visa kita? Prieš ką ji galėjo pasirodyti? [...]

Ir gerai, ji neis niekur. Ji nesirodys. Užėjus rudeniui, artėjant baisiajai žiemai, ji išeis ieškoti ano šiurpulingojo ežero ir pasiskandins. Bet, kol šilta ir gražu, pasimaudys, pasivolios saulėje. Ji surado gilų duburėlį smėlėtu dugnu, užgožtą medžių, ir kaip tik netoli. Saulėje greičiau sudžius, suvys ir taip bus po viskam. Ir tegul žinosi. Ji ir valgiu nesirūpino, kad greičiau sunaikintų save, ir tenkinosi šviežiu pienu, saldžia ir parauginta grietine, na, dar kiaušiniais, kuriuos per prievartą brukto gerosios

Brandos egzamino užduotys (pavyzdžiai)

kaimynės, gaidžiuku koku, pagautu iš gausaus panamės būrio, čia pat jam sprandą nusukus. Ir dėl to kankinimosi, abejingumo ir kasdienio pasninko nenyko ir nerodė jokių artėjančios mirties ženklų. Kaip tyčia, darėsi beveik dienomis vešlesnė ir gražesnė.

(Marius Katiliškis, *Miškais ateina ruduo*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2006, p. 222–225)